

VAN TREKARBEIDER IN SURINAME TOT EMIGRANT IN DE DIASPORA

Het migratieproces van Marrons vanaf de 18e eeuw

Door: André R.M. Pakosie¹

Dit artikel is gebaseerd op de lezing die ik hield op de Mitimakandiidei, de jaarlijkse ontmoetingsdag van stichting Sabanapeti, op het Vader Rijn College in Utrecht op zondag 5 april 2009 en tijdens de uitreiking van de Gaanman Gazon Matodja Award in Paramaribo bij de afdeling Cultuurstudies van het ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling, op vrijdag 24 april 2009.

Bij het lezen van dit artikel dient men rekening te houden dat in de Marrontalen de meervoudsvorm via het lidwoord wordt aangegeven. Dit houdt ook in dat bij een titulatuur één of meer personen of dingen kunnen worden bedoeld. Bijvoorbeeld een gaanman en zes gaanman. Wat betreft de Marronwoorden en namen hanteer ik de schrijfwijze zoals ik die publiceerde in het artikel: Writing in Ndyukatongo, a Creole language in South America (Siboga, jrg 13, nr. I, 2003). Hij staat ook voor zij en hem en zijn voor haar. In het artikel worden zoveel mogelijk de benamingen gebruikt zoals die bekend zijn bij de Marrons, bijvoorbeeld 'kabiten' in plaats van 'kapitein'.

Inleiding

Dit artikel gaat over het migratieproces van de Surinaamse en Frans-Guyanese Marrons vanaf de achttiende eeuw. Het artikel is als volgt opgebouwd. Paragraaf 1 geeft in het kort de geografische spreiding weer van Marrons in Suriname en Frans-Guyana. Paragraaf 2 handelt over het woord 'Marron'. Paragraaf 3 geeft een beschrijving weer van de maatschappelijke en politieke ordening van de Marronsamenlevingen. Paragraaf 4 gaat over het begin van het migratieproces van de Marrons. Paragraaf 5 behandelt het stichten van nieuwe Marronnederzettingen in nieuwe woongebieden. Paragraaf 6 handelt over de vestiging van Marrons in de economische centra in Suriname. Paragraaf 7 belicht het tijdelijke verblijf van Marrons in Paramaribo, dat overging in een permanente vestiging. Tot slot in paragraaf 8 de emigratie van Marrons naar het buitenland en paragraaf 9, een slotwoord.

1. Geografische spreiding van de Marrons in Suriname en Frans-Guyana

De slavernij van Afrikaanse mensen in Suriname begon in 1650 en duurde tot 1863, voordat deze geheel werd afgeschaft. Tussen 1650 en 1830 werden ongeveer 320.000 mannen en vrouwen uit verschillende delen van Afrika gedwongen naar Suriname getransporteerd om als slaven op de koffie-, suiker- en katoenplantages te werken (Pakosie, 2004:2:3). Deze plantages lagen verspreid langs de verschillende hoofd- en zijrivieren, zoals de Suriname rivier, de Commewijne rivier, de Cottica rivier, de Saramaka rivier, de Coppename rivier, enzovoort.

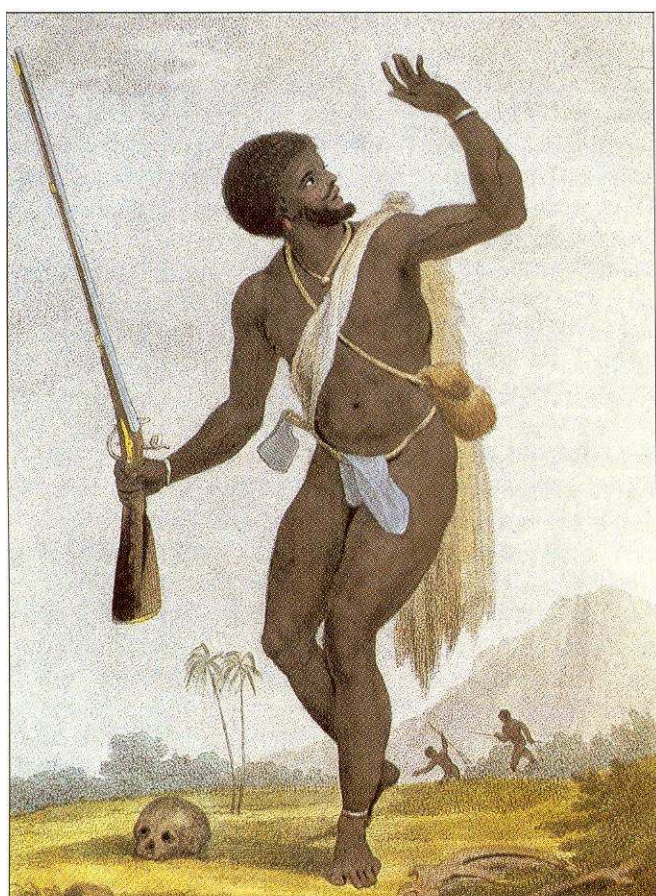
"The working conditions on the slave plantations were appalling and inhuman. Day after day the Maroons were digging away in the mud. Maroons will never forget the memory of those days as they may return. It should therefore not come as a surprise that through rebellion they managed to free themselves. They threw off the yoke of slavery and withdrew into the South American rain forest" (Pakosie, 1996:264; 2002:121).

De Marrons weigerden niet alleen het onrechtvaardige gezag van anderen te aanvaarden en in slavernij te blijven, zij bevrijdden ook zichzelf door zich terug te trekken in de oerwouden van Suriname. "Under the vigorous leadership of their gaanman and other headmen the

¹ André R.M. Pakosie. Geboren te Diitabiki aan de Tapanahoni. Fytherapeut; geschiedschrijver; hoofdredacteur van het tijdschrift voor Marroncultuur en -geschiedenis, **Siboga**; voorzitter Stichting Sabanapeti; documentairemaker; sinds 2000 Kabiten van de Ndyuka of Okanisi Marrons in Nederland; sinds 1993 edebukuman van het Afákaschrift. In 2000 onderscheiden met de Gaanman Gazon Matodja Award; in 2001 benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau (Nederland) en tot Ridder in de Ere Orde van de Gele Ster (Suriname). Schrijft proza en poëzie; naast eigen publicaties, publiceerde hij ook in gerenommeerde tijdschriften, zoals The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law (University of Birmingham, England). Gespecialiseerd in de traditionele kruidengeneeskunde en in de cultuur en geschiedenis van de Marrons.

Maroons successfully waged an intensive and well-organized guerrilla campaign against the planters and their mercenaries. As early as 1760, over 103 years before the general abolition of slavery in Suriname, the colonial government was forced to recognize them as free people and to sign peace treaties with them. As a result, the Maroons were able to retain their African culture and to continue to develop it as they choose" (Pakosie, 1996:264; 2002:121).

Ver boven de woeste stroomversnellingen kozen zij hun woongebieden en stichtten leefgemeenschappen. "What is astonishing is that these people, the Lowéman or Maroons were able, in a very short time, to found viable societies, known as Nasi or Gaan-lo: Ndyuka or Okanisi, Saamaka, Pamaka, Matawai, Aluku or Boni and Kwiinti, with ordered structures and characteristics strongly based on those of their African past" (Pakosie, 1996:264; 1999:19; 2002:121). De zes Marrongemeenschappen hebben elk een eigen traditioneel woongebied in zuidoost en in midden Suriname. Het oorspronkelijke traditionele woongebied van de Aluku of Boni ligt in Frans-Guyana aan de Lawa rivier (de linkerzijtak van de grensrivier, de Marowijne. De Aluku zijn bijna allemaal Fransen). Het oorspronkelijke traditionele woongebied van de Ndyuka of Okanisi ligt aan de Tapanahoni rivier. Dat van de Pamaka ligt in het gebied aan de benedenloop van de Marowijne rivier, tussen de stroomversnelling

Marron guerrillastrijder (Foto: overgedrukt uit Reize naar Suriname, J.G. Stedman)

Tapudan en het eilandje Bofootabiki nabij de Bolimofusula die ook wel Gaan Yaa en Peteesungu (in de Surinaamse geografie, Pedrosungu) genoemd wordt. Het oorspronkelijke traditionele woongebied van de Saamaka ligt aan de bovenloop van de Suriname rivier; dat van de Matawai, aan de Matawailiba, de bovenloop van de Saramaka rivier, en het traditionele woongebied van de Kwiinti ligt aan de Coppename rivier.

De Marrons bouwden hun dorpen om strategische redenen op eilandjes in de rivieren. Hierdoor konden hun achtervolgers hen vanaf het vaste land niet gemakkelijk bereiken. Maar ook na ondertekening van de vredetraktaten, waarmee hun vrijheid werd erkend, verplaatsten de Marrons tot op heden hun dorpen niet naar hooggelegen gebieden op het vaste land. Het gevolg anno nu is dat de dorpen op die eilandjes vaak onderlopen als de rivieren buiten hun oevers treden. Een nieuwe dreiging dus waaraan zij het hoofd moeten bieden.

Elke Marrongroep, bij wie dat van toepassing was, sloot een verbondschap met de Inheemsen, de oorspronkelijke bewoners van Suriname, die ook door de slavenmaatschappij diep het binnenland in waren gedreven.

2. Het woord 'Marron'

Omdat de Marrons vrijheid verkozen boven slavernij, het oerwoud boven de slavenplantages, duiden het koloniale bestuur en de slavenhouders hen vernederend aan als Marrons. Etymologisch is het woord Marron afkomstig van "het Spaanse woord 'Cimarrón' ('wilde, vluchteling', letterlijk 'levend op bergtoppen'.) Het Spaanse woord cimarrón, de

Engelse benaming Maroon (van het woord marronage) en het Haïtiaanse woord Mawon verwijzen in bredere zin naar de Afrikaanse mensen in het Caraïbisch gebied, Midden-, Zuid- en Noord-Amerika, die uit de slavernij zijn weggetrokken, om zich in bergachtige gebieden te vestigen. Het woord verwijst dus naar mensen die terechtgekomen zijn in een moeilijk te bereiken of te verlaten plek. In het Nederlands verwijst het woord Marron meestal naar de van oorsprong Afrikaanse mensen in het binnenland van Suriname, die in een matrilineair groepsverband leven en hun nageslacht" (Wikipedia). Voor de nakomelingen van de Marrons staat het woord Marron voor mensen die weigerden de slavernij te aanvaarden en die hun eigen toekomst in handen namen. Daarom namen zij, de nakomelingen, de benaming Marron aan als geuzennaam.

3. Maatschappelijke en politieke ordening

3.1. Maatschappelijke ordening

Marronsamenlevingen kennen een sociaal-maatschappelijke structuur, waarvan de trekken sterk zijn gebaseerd op die van verschillende samenlevingen in Afrika waaruit de leden van de Marrongroepen oorspronkelijk vandaan kwamen. Elke Marronsamenleving is opgebouwd volgens een matrilineair verwantschapssysteem, dat bestaat uit de volgende matrisegmenten: *Osu*, *Mamapikin*, *Bée*, *Lo* en *Gaan-lo* of *Nási*.

Osu: De *osu* is een sub-matrisegment en bestaat uit het gezin, in deze de moeder en haar kinderen (zij behoren tot dezelfde matriline). De vader van de kinderen, die tot een andere matriline behoort, maakt volgens het Marrongemeenschapsrecht alleen deel uit van deze *osu*, zolang hij samenwoont met de moeder van zijn kinderen.

Mamapikin: De *mamapikin* is een matrisegment en wordt gevormd door verschillende *osu* uit dezelfde matriline, minus de vaders die tot andere matrilinies behoren.

Bée: De *bée* is de matriline. Deze wordt gevormd door een aantal *mamapikin* met eenzelfde *Gaanmma fu Bée*. Met de *Gaanmma fu bée* wordt de vrouw bedoeld die vanuit Afrika naar de slavernij in Suriname is gebracht en uit wie de groep is voortgekomen, de stichter dus van de *bée*. De *bée* kan daarom de meeste informatie bieden bij een poging om de Afrikaanse afkomst van Marrongroepen te traceren. Elk lid van een *lo*, *bée*, *mamapikin* en *osu* kan slechts via de vrouwelijke lijn zijn *Gaanmma fu bée* traceren. In de Marronwereld kent elke *bée* de naam van zijn *Gaanmma fu bée*. Immers, met haar is de familie in Suriname begonnen.

Lo: Een *lo* is een matrigroep. Het is een federatie of bundeling van in principe twee of meer *bée* (matrilinies), bloedverwantschappen met een gemeenschappelijk verleden op de slaventransportschepen, de slavenplantages of tijdens *lowéten* (de periode van marronage).

Gaan-lo: De *gaan-lo* is een Marron etnische gemeenschap. Het is een confederatie van een aantal *lo* samen (Pakosie, 2002:121, 122).....

Het volledig artikel is te lezen in Siboga, jrg. 19, nr. 1, 2009.

De prijs inclusief verzendkosten is:

A. € 10,- per exemplaar (voor 'Vrienden van Sabanapeti')

B. €15,- per exemplaar (voor wie geen 'Vrienden van Sabanapeti' is)

Voor bestelling: Tel: 030-2943402 of stuur een mail naar: siboga@maroons-suriname.com

Bestelnummer: Siboga, jrg. 19, nr. 1, 2009